

Advantages and disadvantages of interdisciplinary approach in training foreign language are analyzed in detail. The author emphasizes on the importance of introducing new innovative technologies and techniques in students training process.

It is specially noted that the development of new techniques in foreign language learning is the most important task in training students at the technical universities. Special attention is given to the importance of using group and individual work at English classes.

The author focuses on multimedia technologies and team work. Detailed analyses of the European standard for training technical students and their use in Ukraine are presented in the research.

The present paper deals with the recommendations of changing the national system of higher education in Ukraine in accordance with European standards and European Qualification Frameworks, namely the development of descriptors, the introduction of modular organization of educational process, the use of the rating system of evaluation of students' knowledge, implementation of the language portfolio, will certainly affect the quality of instruction and improve the quality of education in Ukraine.

The research is up-to-date and helps young scientists to compare the differences in training English for engineering and humanitarian students. The author emphasizes on the necessity of implementing high-tech educational technologies in university students training. The prospects for further research are seen in the study of innovative approaches to student' motivation to learn foreign languages through the introduction of new information educational technologies.

Key words: *competence, multimedia resources, international relations, educational technologies.*

УДК 378[37.013]

С. Г. Крамська

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглядаються поняття «духовність», «дух», «духовна культура», піднімаються питання щодо становлення особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, культури його спілкування; визначається вплив вокального мистецтва на професійне становлення й формування морально-естетичних цінностей педагога. Приділено увагу духовній музиці як джерелу позитивної енергетики, яка збагачує людину та вдосконалює її духовно.

Ключові слова: *духовна культура, духовність майбутнього учителя, вчитель музичного мистецтва.*

Постановка проблеми. Питання виховання людини, особистості як духовної цінності завжди були в центрі уваги педагогів. Відмінність людини від усіх інших живих істот полягає в наявності здібностей, здатності до творчості, до моральних та естетичних переживань. Саме емоційна насиченість визначає високу духовність людини як найвитонченішу, найпрекраснішу частку мікрокосмосу. Духовна особистість – це людина, яка має багатий внутрішній світ, живе «ідеальними» інтересами, активно вступає в пізнавальні, естетичні, моральні стосунки, що проявляються у специфічній

духовній діяльності. Отже, вивчення духовних традицій православ'я та їх використання під час занять із постановки голосу на музично-педагогічному факультеті має **актуальне значення** для формування духовної особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва та співу.

Аналіз актуальних досліджень із питань формування духовності свідчить про значний інтерес до цієї проблеми багатьох науковців. Сьогодні поняття духовності вийшло за межі суто релігійного розуміння. Людина усвідомила свою самоцінність, поклала відповідальність за своє життя саме на себе. Проблемами духовності займалися видатні філософи минулого: М. О. Бердяєв, С. О. Булгаков, В. С. Соловйов, П. А. Флоренський. Дослідники пізніших часів (М. С. Каган, О. К. Уледов та ін.) переконливо доводили правомірність широкого використання понять «дух», «духовне», «духовність». Величезним внеском сучасної науки в розроблення проблем духовності є дослідження Еріха Фромма та Абрахама Маслоу. Так, Е. Фромм стверджує, що сучасна епоха переживає соціальну та духовну кризу, світ втрачає ціннісні орієнтації [6, 142]. Утилітарні цінності стають вагомішими, ніж цінності духовні й моральні. Звідси ми маємо низький рівень духовної культури молодих людей. Абрахам Маслоу вивчав духовно повноцінну, «найповніше олюднену особистість» [4, 156].

Особистість, яка керується, насамперед, такими цінностями, як істина, добро, краса, справедливість, досконалість, простота відкриває для себе світ з його істинними глибинами моралі й життя. Це дає їй можливість реалізувати себе, відчувати цілком і повністю саме людиною.

Філософськими обґрунтуваннями проблеми духовності займалися такі дослідники, як Т. І. Адуло, В. О. Бачинін, М. С. Каган, М. К. Мамардашвілі, В. Ф. Рябов, Н. В. Симонов та інші. Певну зацікавленість проблемою духовного становлення й розвитку особистості виявляє В. І. Петрушин (автор «Музичної психології»). Але ґрунтовних досліджень проблем духовності (особливо на заняттях зі спеціальних музичних дисциплін на музично-педагогічному факультеті) залишається обмаль. У світлі вище зазначеного аспекту постає потреба заглиблення в питання духовності й використання духовних традицій православ'я на заняттях із постановки голосу.

В. І. Вернадський підкреслював, що духовні виявлення людини становлять явище величезного значення (можна сказати найважливішого), що відповідає властивостям вищих форм життя людини. Духовна сутність людини виявляється у ставленні до навколишньої дійсності, природи, мистецтва.

Метою статті є визначення духовної культури як важливого чинника у становленні особистості майбутнього педагога-музиканта.

Виклад основного матеріалу. Поняття «духовність» багатогранне. Це містке, неоднозначне явище. Поняття «дух», «духовність», «душа» раніше частіше використовувались ідеалістичною філософією й релігією, яка розуміє духовність як зв'язок із Богом, як визнання панування над

людиною. Але духовність виходить за межі тільки релігійного розуміння, коли людина досягає свою самоцінність і відповідальність за своє життя.

Останнім часом «духовність» у суспільній лексиці стала одним із найуживаніших понять. Під духовністю ми розуміємо і специфічну людську якість, що характеризує мотивацію та сенс поведінки особистості, і позицію ціннісної свідомості, притаманну всім формам – моральній, політичній, релігійній, естетичній, художній. Але особливо значуща роль духовності саме у сфері моральних стосунків.

Справжня природа Духа людини, його духовності не тільки релігійна. Дух народжений потребами соціального буття, необхідністю розробки такого засобу регулювання людських стосунків, який не властивий суспільствам тварин і здатний здолати егоїстичні стимули поведінки індивіду, визначені його цінністю. Власне кажучи, взагалі не можна бути митцем, вихователем, співаком, учителем без духовної культури.

Тільки моральні стимули поведінки – прагнення до добра, справедливості, до потягу допомоги іншим – саме духовні, вони повністю щирі. А категорія сумління й обов'язку є безпосередніми інструментами духовності.

Студенти музично-педагогічного факультету – люди творчі, й, безумовно, талановиті. Їм необхідно реалізувати всі ті можливості, які відпущені їм Богом. Завдання викладача з постановки голосу – допомогти майбутньому вчителю музичного мистецтва. У процесі навчання педагог передає своєму учневі частину самого себе. Тому, чим більший масштаб має особистість учителя, чим духовніший він сам, тим позитивніше він зможе впливати на свого учня. Масштаб особистості педагога визначається мірою його включеності до загальнолюдської культури, професійними знаннями та навичками, мірою людського такту в поведінці та мірою його духовності. Залишаючись у руслі світської освіти та педагогіки, педагог пізнає релігійно-духовну культуру із середини.

Це дозволяє знайти ефективні **методи** навчання, що не суперечать сутності даної культури. Слід відзначити, що методи, які розроблені у світській музичній культурі не можуть бути механічно перенесені на музику духовну. Глибинну сутність духовної музики можливо досягнути лише за умови вивчення канонічних церковних текстів. Осягнення духовної музики неможливо без слова. В. О. Сухомлинський мав рацію, коли говорив, що «...сенс нашого життя – щастя людського спілкування. Не в тому щастя, щоб замкнутися від людей, а в тому, щоб вищою нашою потребою...була потреба в людині» [5, 47]. Безумовно, розглядаючи проблему спілкування, необхідно звернутися й до питань уміння спілкування. Окремі автори визначають уміння спілкуватися як «сукупність способів поведінки, котрі забезпечують процес спілкування між людьми» [2, 61–68].

Спілкування для вчителя є сферою, у якій він здійснює навчально-виховний процес. Дослідник І. Ф. Колмогорцева вважає, що спілкування є

«професійно-значима якість особистості вчителя». Такої самої думки й науковець В. А. Грехнев, який розглядає спілкування вчителя як «соціально значимий показник його здібностей, умінь здійснювати свої стосунки з іншими людьми – здатність і вміння сприймати, розуміти, засвоювати, передавати зміст думок, почуттів, прагнень у процесі розв'язання висунутих педагогічною діяльністю конкретних завдань навчання й виховання» [1, 19].

У процесі педагогічної діяльності вчитель повинен урахувати різні аспекти спілкування та його особливості. Але, щоб стати майстром спілкування необхідно мати якості, важливі для міжособистісних стосунків. Цей список якостей встановив польський психолог Єжи Мелібруда. Він повинен стати своєрідним орієнтиром для вчителя, який допоможе надати відповіді до запитань «до чого прагнути?», «які риси виховувати?». Таким чином, окреслюються риси, які є дуже важливими для спілкування:

- емпатія (уміння бачити світ очима інших, сприймати їхні вчинки з їхніх позицій, здатність сказати іншим про своє розуміння);
- доброзичливість (здатність не тільки відчувати, але й показувати людям своє доброзичливе ставлення, уміння приймати, навіть коли не схвалюєш, їх вчинки, готовність підтримати);
- автентичність (уміння бути природним у стосунках, бути самим собою, не ховатися за власно вигаданою маскою);
- конкретність (відмова від загальних міркувань, багатозначних невиразних зауважень, готовність відповідати однозначно на питання);
- ініціативність (нахил до діяльної позиції у стосунках, здатність встановлювати контакти самому, проявляти активність, не чекати активності інших);
- безпосередність (уміння говорити та діяти в конкретному напрямі);
- уявлення про ставлення інших і чесна демонстрація свого ставлення;
- відкритість (готовність відкрити свій внутрішній світ, щирість, уміння говорити про свої думки й почуття);
- прийняття почуттів (відсутність страху при безпосередньому стиканні зі своїми почуттями або почуттями інших людей, готовність прийняти почуття іншого та не нав'язувати свої);
- конфронтація (уміння спілкування з іншими людьми з усвідомленням своєї відповідальності й зацікавленості; у разі ж несхожості думок – готовність піти на конфронтацію, але не з метою злякати або покарати іншого, а з надією на встановлення справжніх і щирих стосунків).

Як відомо, першоджерело духовної музики – розспівана молитва. Цікаво відзначити, що на заняттях із постановки голосу можливо використання різноманітних музичних творів духовного змісту і, навіть, зручних для виконання молитв. Слід сказати, що сьогодні існує цікаве бачення науковців цього феномену. Є така думка, що молитва для співака – це не що інше, як велика зброя, невидимий щит. Учений В. І. Петрушин

наводить найпоширеніші молитви, серед яких молитва «Оптинських старців»: «Господи, дай мне с душевным спокойствием встретить все, что даст мне сей день. Господи, дай мне вполне предаться воле Твоей. Господи, на всякий час этого дня во всем наставь и поддержи меня. Господи, открой мне волю Твою для меня и окружающих. Какие бы я не получил известия в течение дня, дай мне принять их со спокойной душой и твердым убеждением, что на все воля Твоя. Господи, Великий Милосердный, во всех моих делах и словах руководи моими мыслями и чувствами, во всех непредвиденных обстоятельствах не дай мне забыть, что все ниспослано Тобой. Господи, дай мне разумно действовать с каждым из ближних моих, никого не огорчая и никого не смущая. Господи, дай мне силу перенести утомление сего дня и все события в течение его. Руководи моею волею и научи молиться и любить всех нелицемерно. Аминь» [4, 108].

Немає сумнівів, що молитва – то є дихання душі, енергетичний код, що пов'язує людину з Господом, усіма Святими, небесними силами, з нашими святими вчителями. Слова молитви – вібрація енергії – розкриває в людській душі духовну сутність. Відомо, що молитва – духовна єдність людей, особливо у важких життєвих ситуаціях. Сила ж молитви зцілює людину, захищає, укріплює волю, характер.

Подібні стани зустрічаються у творах багатьох музичних жанрів. До найдуховнішо-релігійних жанрів слід віднести меси з католицького богослужіння, літургії православ'я. Слід сказати, що молитва виражається в різноманітних жанрах (хорал, гімн) через функціональні форми моління, славлення та прохання. Молитва у вокальній музиці (позахрамовій), як правило, є мініатюрою. Прикладами таких творінь стали твори, які вражають глибиною змісту та силою впливу на слухача й виконавця: «Молитва» О. Варламова, «Христос воскрес», «Молитва», «Перед іконою» С. Рахманінова, «Легенда», «Смерть», «На час грядущий» П. Чайковського. Але саме в музичній мініатюрі відчутно розгортання в часі, можливі зміни станів. Взагалі ж вокальні молитви можна умовно поділити на три різновиди: скарга, прохання, захоплення-славлення.

Безумовно, музика – найбезпосередніший та інтимний вид мистецтва. Музика є важливим «провідником» духовного, а молитва – засобом Богозвернення. За умов такого спілкування відбувається духовна зміна особистості. Крім того, музика виражає особистісну емоцію без будь-яких пояснень, розшифровок. Саме тому емоційний стан під час виконання музичної молитви за своєю природою близький до молитовного акту. Цікаво відзначити, що під час концертного виступу духовна молитва, лірична музика може виступати в ролі своєрідного психічного саморегулятора, що корисно впливає на психіку самого виконавця.

У книзі, присвяченій розвитку самосвідомості людини, автором якої є А. Маслоу, ми знаходимо підтвердження викладених вище думок: «У своїй

свідомості включаються в роботу неусвідомлені механізми психіки, й музикант інтуїтивно знаходить саме те рішення, котре забезпечує найбільший художній ефект» [4, 156]. Варто визначити, що молитва допомагає глибокій зосередженості виконавця. У контексті сказаного молитва Єфрема Сиріна вважається справжнім гімном душі: «Господи и Владыко живота моего, дух праздности, уныния, любоначалия и празднословия не даждь ми. Дух же целомудрия, смиренномудрия, терпения и любви даруй ми, рабу Твоему. Ей, Господи, Царю, даруй ми зрети моя прегрешения и не осуждати брата моего, яко благословен еси во веки веков. Аминь» [7, 45].

Для кожної культурної людини така молитва безперечно є корисною та має бути часто вживаною. Марнослів'я не є допустимим для вихованої, культурної, творчої людини. А тим більш для людини, яка має за мету стати вчителем. То ж який жах та розруху несе із собою лихослів'я. Яку шкоду наносить воно молодій людині. На жаль, ненормативна лексика є вживаною не тільки в побуті, але й у засобах масової інформації.

Не є таємницею той факт, що сучасна молодь надто часто вживає не тільки слова-паразити, але й так звану ненормативну лексику. Ненормативні слова проникають у всі сфери життя молоді. «Сквернословие» (рос.) – так за давніх часів називали лихослів'я. Корінь цього слова походить від слова «скверна». Вичерпну характеристику надав у словнику великоруської мови Володимир Даль: «Скверна – мерзость, гадость, пакость, все гнусное, противное, непотребное, что мерзит плотски и духовно, нечистота, грязь, гниль, тление, мертвечина, извержения, смрад, вонь; непотребство, разврат, нравственное растление; все богопротивное» [2, 327].

Навіть за цим лінгвістичним визначенням стає очевидним, що лихослів'я є справжнім гріхом. У чому він полягає? Коли людина вимовляє лихі слова, вона порушує, насамперед, біблійські істини: «Слово гниле та не сходить з вуст ваших» [6, 139]. Людина оскверняє, бруднить багнюкою свої уста. Лихослов ллє багнюку у вуха тих, хто оточує. Нерідко саме цим він завдає болю та страждання тим, хто не виносить такої мови. Псується настрій, бентежить блага настрій душі. Зміст лихих слів такий, що впливає на свідомість і навіть на підсвідомість людини, особливо дітей. Будь-яке слово, добре чи зле, має вагу та силу. Погане слово навіює погані думки, сіє зло, хоча й підсвідомо. Якщо наша думка матеріальна, то й матеріальні наші лихі слова. Вони скупчуються над нами чорною аурую та приносять лихо не тільки тому, хто їх вимовляє, але й тим, хто його оточує.

Безумовно, лихослів'я впливає на формування морального стрижню в людині. Особливо страшно, коли це людина молода. Через вуха в душу людини проникають богомерзенні слова й закладають у ній моральну грязь. Лихослів'я існувало в усі віки, у всіх місцях, у всіх народів. Це порок – спадок язичництва. Своїм корінням воно сягає у фалічні культури Давнього Сходу, темні безодні розпусти на честь Ваала та інших ідолів. Вимовляння лихих слів не

просто легкодумство, грубі жарти. Гріх лихослів'я легко передається, легко прищеплюється. Він став таким великим, що тепер не сприймається, не усвідомлюється як гріх і, навіть, самогубство. Але православна церква завжди забороняла лихослів'я, лайку. В історичних джерелах згадується навіть той факт, коли лихослови отримували тілесні покарання. Вулицями, ринками ходили переодягнені державні люди зі стрільцями, брали лихословів і на місці, при народі, для загального повчання, карали розгами. Так було, це є нашою історією. І тому задача сучасного викладача – пояснити, довести до свідомості молодій людині жах такого гріха, направити на вірний шлях наших студентів, тим більше, що вони – майбутні вчителі, вихователі підростаючого покоління, носії духовної культури.

У контексті окресленої проблеми слід зауважити, що на заняттях із постановки голосу викладачеві слід намагатися вплинути на наших студентів, передусім, через власний досвід, власний приклад. Саме через любов учня до вчителя приходять і любов до предмета, який він викладає. Необхідно наголосити на ще одному важливому моменті занять. У процесі навчання, керуючись словами Л. М. Толстого про те, що «...все можна витримати, навіть неймовірно, якщо зустрічаєш ласкавий погляд...», необхідно бути тактовним, уважним, коректним, ввічливим, постійно дарувати посмішку. Ми знаємо, що мистецтво є напруженою боротьбою за досконалість, у ній же немає кінця, а один безперервний вічний початок. Прагнення до досконалості свого таланту – заповідь майбутнього професіоналізму та успіху. Досконаліша у професійному відношенні людина зможе зробити й вагомий внесок у суспільний прогрес, підвищити моральність, духовність, звеличити свою Батьківщину, що так бракує сьогоденню. Без ліричної та духовної музики не може жити дух людини. У свій час Г. С. Сковорода стверджував: «Щастя не в чинах, а в серці й у труді, у тому, на що Бог тебе націлив» [3, 76]. Це є висока думка по-справжньому духовної людини.

Не можна не сказати, що Г. С. Сковорода високо цінував народну пісню, вважаючи її «милою іконою». Не дивно, що видатні вчені, актори, поети, композитори, співаки були людьми віруючими. Існує велика книга Сретенського монастиря (і щастя ознайомитись з нею) «Непознанный мир веры», створеної за благословенням Святійшого патріарху Московського Олексія. У книзі наведено багато висловів видатних митців науки та мистецтва: «Господи! Что за книга это Святое Писание, какое чудо и какая сила, данные с нею человеку! ...Гибель народа без Слова Божия, ибо жаждет душа его Слова и всякого прекрасного восприятия» [7, 13].

Думки про духовність не можуть залишати людей мистецтва байдужими сьогодні. «Религия создала искусство и литературу. ...Все, что было великого в самой глубокой древности, все находится в зависимости от этого религиозного чувства, присущего человеку так же, как и идея красоты вместе с идеей добра» [7, 211].

Сучасна філософія стверджує, що пізнання Бога – це шлях усього людського життя. Якби в наш час у школі, ВНЗ ми могли б ознайомитися з подібними думками, напевно, це б сприяло і моральному, і духовному, і творчому зростанню молоді. Та й мистецтво мало би більш могутній вплив на душу людини й більшу користь. Нам, як учителям, необхідно постійно доводити, що спів глибоко змістовних духовних творів, читання такого змісту віршів можливо приведе до ситуації, коли не буде лихослів'я, а людство стане кращим, світлішим.

Висновок. Духовність є неподільною єдністю свідомого й несвідомого, чуттєвого та раціонального, соціального та особистісного, дійсного та можливого, наявного та того, що передбачається, статичного та динамічного. Духовний світ людини функціонує на трьох рівнях: рівні розсудливої рефлексії, почуттєво-емоційному та в підсвідомому досвіді особистості. Духовною особистістю вважають таку людину, яка має багатий внутрішній світ, активно вступає в пізнавальні, естетичні, моральні відносини, що знаходить відбиття у специфічній духовній діяльності. Формуючи духовний світ наших студентів необхідно спиратися на всі рівні, на весь духовний досвід і пам'ятати про особливе значення й важливість використання духовних традицій православ'я на заняттях із постановки голосу як важливого чинника у становленні особистості майбутнього педагога-музиканта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грехнев В. С. Культура педагогического общения / В. С. Грехнев. – М. : Провсещение, 1990. – 142 с.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект) / В. М. Гриньова. – Харків : ХНУ, 1998. – 203 с.
3. Каган М. С. Мир общения: Проблемы межсубъективных отношений / М. С. Каган. – М. : Просвещение, 1988. – 319 с.
4. Маслоу А. Психология бытия / А. Маслоу. – М. : «Рефл-бук» ; К. : «Ваклер», 1997. – 304 с.
5. Роль духовной культуры в развитии личности : сб. ст. / ред. К. О. Шепелев. – М. : Просвещение, 1979. – 236 с.
6. Тарасов Г. С. Проблема духовной потребности (на материале музыкального восприятия) / Г. С. Тарасов. – М. : Просвещение, 1979. – 190 с.
7. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К. : Наукова думка, 1986. – 800 с.

РЕЗЮМЕ

Крамская С. Г. Формирование духовной культуры будущего учителя музыкального искусства.

В статье рассматриваются понятия «духовность», «дух», «духовная культура», поднимаются вопросы становления личности будущего учителя музыкального искусства, культуры его общения; определяется влияние вокального искусства на профессиональное становление и формирование морально-эстетических ценностей

педагога. Уделяется внимание духовной музыке как источнику позитивной энергии, которая обогащает человека и совершенствует его духовно.

Ключевые слова: *духовная культура, духовность будущего учителя, учитель музыкального искусства.*

SUMMARY

Kramskaya S. The formation of spiritual culture of the future teacher of music.

The article is devoted to the concept of «spirituality», «spirit», «spiritual culture». The author raises issues of formation of future music teachers, its culture of communication; influence of vocal art on professional formation and the formation of moral and aesthetic values of the teacher. It is paid attention to sacred music as a source of positive energy that enriches the person and improves her spiritually.

The aim of the article is the definition of spiritual culture as an important factor in the development of personality of the future teacher-musician.

Recently «spirituality» in the public lexicon has become one of the most used concepts. We understand spirituality as a specific human quality that characterizes the motivation and meaning of a person's behaviour, position, as value consciousness inherent in all forms – moral, political, religious, aesthetic, art. But the main role of spirituality is in the sphere of moral relations.

The students of the musical-pedagogical faculty are the creative people, and, of course, talented. They need to realize all the opportunities allotted to them by God. The task of the teacher to voice training is to help the future teacher of music.

The teachers should consider the different aspects of communication and its features in the educational process. But if you want to become a master of communication, you must have the qualities that are important for interpersonal relationships. This list of qualities were established by Polish psychologist Jerzy Malbrough. These are the main qualities: empathy; goodwill; authenticity; specificity; initiative; spontaneity; openness; adoption of the senses; the confrontation.

Spirituality is the indivisible unity of the conscious and the unconscious, the sensual and the rational, social and personal, actual and possible, cash that is expected, static and dynamic. The spiritual world operates on three levels: the level of prudent reflection, the emotional and subconscious experience of the individual.

For the shaping of the spiritual world our students need to rely on all the levels on all the experiences and to remember the special significance and the importance of using spiritual traditions of Orthodoxy in the classroom for voice training as an important factor in the development of personality of the future teacher-musician.

Key words: *spiritual culture, spirituality future teacher, teacher of music.*